

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
UVOD U PRAVO SAD

INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW
INTRODUCTION TO THE LAW OF THE USA

UVOD U PRAVO SAD

Izdavač

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO

Beograd, Terazije 41,

(381) 11 32 32 611

Urednik

Dr Jovan Ćirić

Recenzenti

Dr Dragana Knežić – Popović

Dr Dragan Prlja

Tehnički urednik

Časlav Bjelica

Štampa

GORAGRAF, Beograd,

Tiraž

300 primeraka

ISBN: 978-86-80059-56-3

UVOD U PRAVO SAD

Priredio:
Dr Jovan Ćirić

INTRODUCTION TO THE LAW OF THE USA

Edited by:
Jovan Ćirić, PhD

INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
Beograd, 2008.

INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW
Belgrade, 2008.

SADRŽAJ

REČ UREDNIKA – POGLED NA AMERIKU IZ SRBIJE.....	9
<i>Prof. dr Dušan Vranjanac</i>	
UVOD U PRAVNI SISTEM SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA	15
<i>Mr Jelena Čeranić</i>	
IZVORI AMERIČKOG PRAVA.....	31
<i>Dr Aleksandra Rabrenović</i>	
RAZVOJ SLUŽBENIČKOG SISTEMA FEDERALNE UPRAVE SAD: OD POTRAGE ZA POLITIČKIM PLENOM KA OSTVARENJU JAVNOG INTERESA	49
<i>Doc. dr Marko Davinić</i>	
POJAM, VRSTE I AKTIVNOSTI FEDERALNIH AGENCIJA U PRAVNOM SISTEMU SAD.....	71
<i>Dr Goran P. Ilić</i>	
ORGANIZACIJA KRIVIČNOG SUDSTVA U SAD.....	89
<i>Mr Predrag Vukasović</i>	
VRHOVNI SUD SAD – ORGANIZACIJA, FUNKCIJE, RANA ISTORIJA	105
<i>Mr Ana Knežević – Bojović</i>	
IZBOR SUDIJA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA.....	141
<i>Prof. Dr Đorđe Ignjatović,</i>	
STANJE KRIMINALITETA U SAD I NJEGOVA KONTROLA.....	163
<i>Prof. dr Dijana Marković- Bajalović</i>	
<i>Mr Ivana Stanković</i>	
PRAVO KONKURENCIJE U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA	183
<i>Mr Katarina Jovičić</i>	
REŠAVANJE MEĐUNARODNIH TRGOVINSKIH SPOROVA PRED AMERIČKOM ARBITRAŽOM	205

<i>Dr Ivanka Spasić</i> LEASING POSAO U SAD	235
<i>Prof Fernanda Florentino Fernandez Jankov, PhD, RAD</i> ACCESSORIAL LIABILITY IN COMMON LAW: A CRITICAL ANALYSIS	261
<i>Mr Milica V. Matijević</i> O NEKIM ASPEKTIMA VII ODELJKA FEDERALNOG ZAKONA O GRAĐANSKIM PRAVIMA IZ 1964.....	269
<i>Dr Jovan Ćirić,</i> ACLU – AMERICAN CIVIL LIBERTIES UNION	295
<i>Mr Zoran Stevanović</i> <i>Mr Biljana Simeunović-Patić</i> OSNOVNE KARAKTERISTIKE AMERIČKOG ZATVORSKOG SISTEMA.....	315
<i>Dr Slađana Jovanović</i> AMERIČKI ODGOVOR NA NASILJE U PORODICI.....	333
<i>Mr Dejan Šuput</i> SPORTSKO PRAVO U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA	347
<i>Dr Zorica Mršević</i> PRAVNA REGULATIVA ISTOPOLONIH ZAJEDNICA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA.....	369

CONTEST

A WORD FROM THE EDITOR – AN OUTLOOK ON AMERICA FROM SERBIA	9
<i>Dušan Vranjanac, Ph.D</i>	
INTRODUCTION TO THE LEGAL SYSTEM OF THE UNITED STATES OF AMERICA	15
<i>Jelena Ćeranić, MA</i>	
SOURCES OF AMERICAN LAW	31
<i>Aleksandra Rabrenović, PhD</i>	
THE US CIVIL SERVICE DEVELOPMENT: FROM THE SPOILS TO THE MERIT BASED SYSTEM.	49
<i>Marko Davinić, PhD</i>	
DEFINITION, TYPES AND FUNCTIONS OF FEDERAL AGENCIES IN THE U.S. LEGAL SYSTEM	71
<i>Goran P. Ilic, PhD</i>	
ORGANIZATION OF CRIMINAL JUSTICE IN THE USA	89
<i>Predrag Vukasović, MA</i>	
THE UNITED STATES SUPREME COURT – ORGANIZATION, FUNCTIONS, EARLY HISTORY	105
<i>Ana Knežević Bojović, MA</i>	
SELECTION OF JUDGES IN THE UNITED STATES OF AMERICA.	141
<i>Djordje Ignjatović, PhD</i>	
STATE OF CRIME AND ITS CONTROL IN THE USA.	163
<i>Dijana Marković – Bajalović, PhD</i>	
<i>Ivana Stanković, MA</i>	
COMPETITION LAW IN THE UNITED STATES OF AMERICA	183

<i>Katarina Jovičić, MA</i> THE SETTLEMENT OF INTERNATIONAL TRADE DISPUTES IN FRONT THE AMERICAN ARBITRATION	205
<i>Ivanka Spasić, Ph.D.</i> LEASING IN THE USA	235
<i>Fernanda Florentino Fernandez Jankov, PhD,</i> ACCESSORIAL LIABILITY IN COMMON LAW: A CRITICAL ANALYSIS	261
<i>Milica V. Matijević M.A.</i> ON CERTAIN ASPECTS OF TITLE VII OF THE 1964 CIVIL RIGHTS ACT	269
<i>Jovan Ćirić, PhD</i> ACLU – AMERICAN CIVIL LIBERTIES UNION	295
<i>Zoran Stevanović, MA</i> <i>Biljana Simeunović-Patić, MA</i> BASIC CHARACTERISTICS OF AMERICAN PRISON SYSTEM	315
<i>Sladjana Jovanovic, PhD.</i> THE AMERICAN RESPONSE TO FAMILY VIOLOENCE	333
<i>Dejan Šuput MA.</i> THE USA SPORTS LAW	347
<i>Zorica Mršević, PhD.</i> LEGAL REGULATION OF SAMESEX PARTNERSHIP IN THE USA.....	369

Dr Slađana Jovanović
Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu

AMERIČKI ODGOVOR NA NASILJE U PORODICI

U radu su razmatrane specifičnosti sistema pravne zaštite od nasilja u porodici u SAD, prvenstveno one koje ne poznaje srpski sistem zaštite. Na početku rada su predstavljena dva pojma (domestic i family violence) koja se u srpskom jeziku tumače istovetno - nasilje u porodici, što stvara određene probleme u praksi, te su u tom smislu data potrebna pojašnjenja. Potom su predstavljena najvažnija zakonodavna i organizaciona rešenja na nivou savezne države koja su od značaja za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici, da bi usledila izlaganja o rešenjima koja sadrže zakonodavstva pojedinih država. Kao najvažnija rešenja su istaknuta ona koja se odnose na koncept koordinisanog delovanja relevantnih službi, izricanje zaštitnih mera, politiku obaveznog llišenja slobode i neodustajanja od krivičnog gonjenja. Reč je o različitim načinima kojima se obezbeđuje efikasnost u ostvarivanju zaštite prvenstveno žrtve nasilja u porodici, ali i društva u celini. Primena nekih od izloženih rešenja, naročito u okvirima koncepta koordinisanog delovanja na nivou lokalne zajednice, brzog i efikasnog postupanja sa akcentom na bezbednosti žrtve unapredila bi odgovor na nasilje u porodici u Srbiji.

Ključne reči: nasilje u porodici, Duluth model, zaštitne mere, obavezno lišenje slobode, neodustajanje od krivičnog gonjenja.

Uvod

Nasilje u porodici je tema koja sve više okupira društvenu pažnju, kako na međunarodnom tako i nacionalnom nivou, sve u potrazi za delotvornom zaštitom žrtava, ali i samog društva. Ako bismo pokušali da na globalnom planu grupišemo rešenja iz oblasti pravne zaštite od nasilju u porodici uočili bismo dve velike pravne porodice koje se razlikuju u pristupu problemu i kreiranju sistema zaštite: evropskokontinentalnu i angloameričku. Dok je evropski odgovor okoštao i menja se pod uticajima angloameričkog, dotle je angloamerički pragmatičan, pokazuje tendenci-

ju da se u većoj meri uvažavaju osobenosti kriminološkog fenomena nasilja u porodici, a sam sistem kaznenog pravosuđa u kome sudija ima mogućnosti da izriče ne samo krivične sankcije, nego i građanske sankcije, ili da ustanovi administrativne zabrane i naredbe daje preimućstvo efikasnom sprečavanju nasilja u porodici¹.

Čak je i prvo istraživanje o nasilju u porodici koje je postavilo temelje drugim istraživanjima i zahtevima za suočavanjem sa problemom i traženjem rešenja sprovedeno u SAD. Reč je o studiji *Sindrom pretučenog deteta* čiji je tvorac C. H. Kempe sa saradnicima, a koja je dve decenije po objavljivanju, 1980. godine, proglašena od strane Američkog zdravstvenog udruženja za jedno od najvećih dostignuća u medicini XX veka². Sedamdesetih godina se javljaju rezultati novih (terenskih) istraživanja: *Nasilje nad decom: fizičko zlostavljanje u SAD* (Gil, 1970.) i *Nasilje u porodici* (Steinmez i Straus, 1974.), a u isto vreme bujaju i društveni pokreti koji zahtevaju od države adekvatne odgovore na nasilje u porodici.

Najviše uticaja na kreiranje politike suprotstavljanja nasilju u porodici imao je svakako pokret pretučenih žena (*battered women movement*), što je sasvim i razumljivo s obzirom na rezultate istraživanja koji pokazuju da su najčešće žrtve nasilja u porodici žene, kao i da je nasilje u porodici jedan od oblika diskriminacije i nasilja prema ženama i to onaj najrasprostranjeniji, a vešto skrivan iza kulturnih, religijskih i običajnih društvenih normi.

Upoznavanje sa rešenjima koja su ponikla i razvijala se u zemlji u kojoj je nasilje u porodici prvi put i prepoznato kao nasilje, kao veliki društveni problem koji zahteva specifična rešenja, te potaklo društvene pokrete koji su mu se usprotivili, čini se veoma korisnim. Ono je istovremeno i prilika za evaluaciju domaćeg odgovora na nasilje u porodici i razmišljanje o usvajanju nekog od rešenja koja su već oprobana u praksi i daju dobre rezultate, a za njihovu primenu postoje ili se mogu kreirati kapaciteti u postojećim društvenim okvirima.

---

¹ O preimućstvima fleksibilnog angloameričkog sistema sankcija, kod: N. Mrvić-Petrović, M. Obradović, N. Novaković, "Alternativne krivične sankcije (studija o prihvatljivim modelima izvršenja)", u: *Alternative zatvorskim kaznama*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005, str. 35 - 86.

² Četiri godine pre objavljivanja studije, 1958. godine Kempe je sa svojim saradnicima (Elizabeth Boardman i Betty Elmer) osnovao tim za zaštitu dece pri Opštoj bolnici Colorado u Denveru. D. Finkelhor, G. T. Hotaling, K. Yllo, *Stopping Family Violence*, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi, 1988, str. 18.

Nasilje u porodici: domestic violence i/ili family violence

Na početku bi valjalo raspraviti dilemu vezanu za tumačenje ova dva pojma, koja se u srpskom jeziku tumače na isti način – nasilje u porodici. Upravo zbog toga se u srpskom pravnom sistemu zaštite od nasilja u porodici pojavljuje i problem sa zahtevima za širim tumačenjem porodice, odnosno njenih članova.³

Dakle, *domestic violence* za sinonim ima *spousal abuse*, odnosno bračno nasilje, ali se sagledava i šire kao nasilje nad partnerom (*intimate partner abuse*), najčešće partnerkom, bilo da je reč o bračnoj ili vanbračnoj zajednici, ili intimnoj (emotivnoj i/ili seksualnoj) vezi (tzv. *dating violence*), sadašnjoj ili bivšoj, heteroseksualnoj ili homoseksualnoj. Suština jeste u tome da se ovaj oblik nasilja vezuje za tip veze koji postoji između određenih lica, odnosno nasilnika i žrtve, a to je intimna relacija (*intimate relationship*). Posebna kancelarija u okviru Ministarstva pravde SAD koja se bavi problemom nasilja nad ženama definiše nasilje u porodici (*domestic violence*) kao “model zlostavljačkog ponašanja u koje bilo kojoj vezi koristi jedan partner kako bi ostvario ili zadržao kontrolu nad drugim partnerom”⁴.

U širem tumačenju, to može biti i relacija koju karakteriše poverenje i zavisnost koja postoji i između roditelja i dece⁵. U slučaju da veza više ne postoji, ali nasilje jeste u vezi sa njenim ranijim postojanjem, nema razloga da se ovim licima (najčešće bivšim partnerkama) ne pruži zaštita (obično od proganjanja – *stalking*).

Nasilje u porodici (*family violence*) bi bilo nasilje koje se dešava između članova porodice što podrazumeva obično uži krug lica (da li su članovi porodice lica koja su u emotivnoj ili seksualnoj vezi?) i teškoće (i ideološkog karaktera) u tumačenju porodice i porodičnosti. Razume se, teškoće u tumačenju vode i teškoćama u ostvarivanju zaštite od nasilja za ona lica koja se ne smatraju porodicom. Jedno od rešenja može biti i ono koje nudi Porodični zakon Srbije, a to je šire tumačenje porodice (i to upravo za potrebe ostvari-

---

³ Reč je o odredbi čl. 197. st. 3 Porodičnog zakona Srbije prema kojoj se članovima porodice smatraju i lica koja su međusobno bila ili su još uvek u emotivnoj ili seksualnoj vezi. “Službeni glasnik RS”, br. 18/2005.

⁴ United States Department of Justice, Office on Violence against Women, “About Domestic Violence”, <http://www.ovw.usdoj.gov/domviolence.htm>

⁵ Obično se radi o nasilju koje nasilnik vrši prema deci uz ono nasilje koje vrši i prema partnerki. Prema jednom istraživanju 60% nasilnika vrši nasilje i prema detetu/deci (pored nasilja prema partnerki). American Psychology Association. *Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family*, 1996.

vanja porodičnopravne zaštite od nasilja u porodici). Potez veoma pragmatičan, ali da li mu je mesto u Porodičnom zakonu?⁶

Sledeća bitna karakteristika američkog odgovora na nasilje u porodici jeste njegovo kreiranje i razvijanje upravo prema nalazima istraživanja ove pojave i zahtevima pokreta onih koji ovu vrstu nasilja trpe. Tako se nasilje u porodici (u smislu u kome je definisano, kao *domestic violence* – partnersko nasilje) smatra prvenstveno nasiljem nad ženama u porodici, odnosno intimnoj, partnerskoj vezi. Nasilje se može manifestovati kao fizičko, seksualno, emocionalno, ekonomsko i/ili psihološko nasilje. To su ponašanja koja su preteća, manipulišuća, postidjuća, koja zastrašuju, ponižavaju, izoluju ili prisiljavaju drugoga⁷.

Tako, rešenja o kojima će biti reči u daljem izlaganju uvažavaju osobenosti ovog fenomena, kao dela šire slike diskriminacije, odnosno nasilja nad ženama. Akcenat će, naravno biti, na specifičnostima koje ne poznaje domaće zakonodavstvo i uopšte postojeći sistem zaštite od nasilja u porodici.

Nasilje u porodici kao nasilje nad ženama: rešenja na federalnom nivou

Na federalnom nivou od značaja za problematiku nasilja u porodici jeste Zakon o zaštiti žena od nasilja koji je zapravo deo obuhvatnog Zakona o kontroli nasilničkog kriminaliteta⁸ (njegovo IV poglavlje) iz 1994. godine. Ovaj zakon, koji inače akcentuje preventivne aktivnosti, jedan svoj deo posvećuje nasilju nad ženama u porodici (*The Safe Homes for Women Act*) i u tim okvirima relocira novac na skloništa za žene žrtve nasilja, nacionalnu SOS liniju, ali i na podsticanje politike hapšenja nasilnika u okviru opšte preporuke da se nasilju nad ženama u porodici pristupa kao ozbiljnom kriminalnom fenomenu. On određuje i da se zaštitne mere jedne države moraju sprovesti u društvu, a u federalni Zakon o dokazima uvodi zabranu istraživanja seksualne prošlosti oštećene prilikom unakrsnog ispitivanja koje sprovodi odbrana u postupcima koji se vode za silovanje (tzv. *rape shield law*).

U Zakon je 2000. uneta definicija *dating violence* kako bi se zaštita pružila i ženama koje su (ili su bile) u emotivnoj ili seksualnoj vezi, što se procenjuje na osnovu dužine veze, njene prirode i učestalosti kontakata između

---

⁶ S. Stjepanović, "Mere zaštite protiv nasilja u porodici u slučaju kada je lice prema kome je izvršeno nasilje bračni ili vanbračni partner", Zbornik Pravnog fakulteta u Kragujevcu, 2006, str. 51.

⁷ Ibidem

⁸ Violent Crime Control and Law Enforcement Act, <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c103:H.R.3355.ENR>

partnera. Borba protiv ove vrste nasilja i to u okvirima tinejdžerske populacije (*teen dating violence*) je zaoštrena prilikom izmena Zakona o nasilju nad ženama 2005. godine⁹.

Zanimljivo je i to što se kao posebna vrsta nasilja tretira i proganjanje (*stalking*) koje se definiše kao model ponašanja koje podrazumeva ponavljanu, a neželjenu pažnju, uznemiravanje, kontaktiranje ili drugo ponašanje usmereno kao određenoj osobi koje kod nje stvara osećaj straha (ponavljana, neželjena, neprijatna komunikacija putem telefona, pošte ili interneta, ponavljano ostavljanje ili slanje neželjenih poklona ili cveća, praćenje ili sačekivanje žrtve u kući, školi, na poslu, postavljanje ili širenje glasina o žrtvi putem interneta, pribavljanje informacija lične prirode o žrtvi angažovanjem detektiva, praćenjem žrtve, preko njenih prijatelja ili poznanika ili na druge načine, itd.

Kada su u pitanju aktivnosti na federalnom nivou, treba pomenuti i aktivnosti Nacionalnog savetodavnog komiteta za nasilje prema ženama koji se stara o primeni Zakona o nasilju prema ženama, sastavlja izveštaje i preporuke, a kome predsedavaju američki državni tužilac i državni sekretar za zdravstvo. Sa strane civilnog sektora, protiv nasilja nad ženama u porodici bori se (još od 1966. godine) Nacionalna organizacija za žene koja broji 500,000 aktivistkinja i aktivista feminističke orijentacije i ima izuzetan uticaj na kreiranje državnog odgovora na nasilje nad ženama¹⁰. Tu je i nešto kasnije (1978. godine) osnovana Nacionalna kolacija protiv nasilja u porodici koja je takođe uticajna u sferi suprotstavljanja nasilju nad ženama (i decom), posebno u porodici¹¹.

Specifičnosti odgovora na nasilje u porodici u pojedinim državama

Duluth model (model koordinisane multidisciplinarne intervencije u lokalnoj zajednici)

Predstavljanje američkog pristupa problemu nasilja u porodici neizostavno mora započeti predstavljanjem projekta koji je obeležio američki odgovor na nasilje u porodici, te poslužio kao model i evropskim zakonodavstvima i

---

⁹ Zakon od 2005. je posvetio pažnju i muškarcima kao žrtvama partnerskog nasilja. Novine su i zabrana stanodavcima da raskidaju ugovore o zakupu stana kada je u pitanju žrtva nasilja (zbog nasilja), kao i mogućnost imigranata – žrtava nasilja da regulišu svoj (pa i stalni) boravak u zemlji nezavisno od partnera – nasilnika. A. Harris, M. Musso, Violence against Women Act 2005, National Research Center for Women and Families, New York, 2006. <http://www.center4research.org/vawa2005.html>

¹⁰ National Organization for Women – NOW, <http://www.now.org/organization/info.html>

¹¹ National Coalition against Domestic Violence, <http://www.ncadv.org/aboutus.php>

praksi. Reč je o poznatom Duluth projektu (*Domestic Abuse Intervention Project - DAIP*)¹² koji je neprofitna organizacija Minnesota Program Development Inc. razvila 1981. godine. Duluth projekat je prvi sveobuhvatan, multi-disciplinarni program zasnovan na premisi da su žene i deca žrtve nasilja u porodici zbog nejednakog socijalnog, ekonomskog i političkog položaja u društvu¹³.

Odgovor na nasilje je zamišljen kao koordinisana akcija svih aktera u sistemu (u lokalnoj zajednici, konkretno Duluthu): policajaca na ulici, skloništa za žrtve nasilja, socijalnih radnika, službenika koji nadziru učinioca na probaciji, zdravstvenih i drugih ustanova i pravosudnih organa. Žrtvi nasilja se pruža pomoć u vidu savetovanja o sudskim procedurama, pruža joj se pomoć u dobijanju sudskog naloga za zabranu kontaktiranja, kao i u kreiranju sopstvenog bezbednosnog plana (*safety plan*). Sa druge strane, službenici nadležni za “nadziranje” nasilnika pored svog osnovnog zadatka, takođe vode računa o potrebama žrtve i njenoj bezbednosti.

Važno je naglasiti da Duluth model stavlja akcenat na “patrijarhalno nasilje” i insistira na jasnoj podeli uloga u nasilničkom obrascu: muškarac je (uvek) učinilac, a žena je žrtva. Ovaj model intervencije odbija uzajamnost ili simetričnost u odnosima u kojima postoji nasilje, što je i predmet kritike ovog modela¹⁴.

U okvirima Duluth projekta, nastao je (i to inspirisan neposrednim iskustvima žena koje su trpele nasilje) poznati “točak moći i kontrole” (*power and control wheel*)¹⁵ čije je predstavljanje neizostavno na edukativnim seminarima i radionicama koji imaju za temu nasilje nad ženama ili nasilje u porodici, ali služi i američkim porodičnim sudovima za razjašnjavanje konkretnog slučaja i utvrđivanje da li slučaj spada u kategoriju nasilja u porodici. Točak moći i kontrole u svom centru sadrži moć i kontrolu (kao suštinske, ciljne odrednice nasilja u porodici), a okolo se nalaze tehnike koje se koriste radi priavljanja, odnosno očuvanja moći i kontrole: prinuda, zastrašivanje, emocio-

¹² Domestic Abuse Intervention Project: Community-Based Intervention, <http://www.duluth-model.org/>

¹³ Duluth stavlja akcenat na “patrijarhalno nasilje” i pretpostavlja jasnu podelu uloga u nasilničkom obrascu: muškarac je učinilac – žena je žrtva. Ovaj model intervencije odbija uzajamnost ili simetričnost u odnosima u kojima postoji nasilje, što je i predmet kritike ovog modela.

¹⁴ Najčešće istican argument jeste da prema statistikama FBI 65 -70% ukupne smrtnosti dece koja je u vezi sa nasiljem pada na teret majki ili žena koje su se starale o deci. O kritici Duluth modela: Duluth Model: Criticism, http://en.wikipedia.org/wiki/Duluth_Model

¹⁵ Power and Control Wheel, <http://www.duluth.model.org/documents/PhyVio.pdf>

nalno zlostavljanje, izolacija, ponižavanje, okrivljavanje, manipulacija decom, ekonomsko nasilje i tzv. muške privilegije.

Cilj intervencije koja podrazumeva koordinisanu akciju svih relevantnih faktora u zajednici jeste da se žrtva zaštiti od nasilja, da se nasilnik i oni koji su pozvani u zaštitu učine odgovornim za bezbednost žrtve, da se nasilniku ponudi šansa da se promeni, ali i da se obezbedi fer postupanje prema njemu. U fokusu intervencije je zaustavljanje nasilja, a ne očuvanje ili prekidanje partnerskog odnosa i na prvom mestu je bezbednost žrtve.

Duluth projekat je začeo i ideju o obaveznom hapšenja nasilnika u slučaju da postoji osnovana sumnja da se dogodio napad (*assault*), kao i o težem, zatvorskom kažnjavanju u slučaju ponovljenih akata nasilja. Takođe, u njegovim okvirima kreirani su i posebni programi edukativnog karaktera i za nasilnike i za žrtve. Nasilnici na programe dolaze dobrovoljno ili po sudskoj naredbi, a kada su u pitanju žrtve – pored programa za žrtve nasilja čiji su partneri na programu za nasilnike, postoje i posebni programi za žrtve koje su upotrebile nasilje prema svojim nasilnim partnerima kao odgovor na nasilje koje trpe.

Mere zaštite od nasilja u porodici (protection/restraining orders)

Zaštitne mere, naročito zabrane kontaktiranja (ali i druge slične zaštitne mere) su posebne mere koje izriče sud upravo u slučajevima nasilja u porodici, seksualnog nasilja ili proganjanja (po građanskoj tužibi i/ili u krivičnom postupku). Svaka federalna jedinica u SAD ima svoje propise o ovim merama kada je u pitanju nasilje u porodici, a pojedine imaju specifične odredbe za slučajeve proganjanja i seksualno nasilje uopšte. Privremene zabrane kontaktiranja (*temporary restraining order*) se određuju *ex parte*, dakle i bez obaveštavanja onoga koga obavezuju o njihovom određivanju. Rok na koji se određuju je kratak (do 15 dana) i obično pokriva vreme u kome je sud obavezan da odluči o podnetom zahtevu za izricanje zaštitne mere na duži rok (*protective order, protection from abuse order*). Policija takođe može tražiti od suda izricanje privremene, hitne mere zaštite (*emergency protective order*) kako bi udaljila nasilnika od žrtve. U slučaju prekršaja zaštitne mere, sankcija je novčana kazna, zatvorska kazna ili čak i obe.

Nasilniku se može naložiti da se ne približava žrtvi, njenoj kući, radnom mestu, školi ili drugom mestu (tzv. *stay-away provisions*). Žrtva može tražiti i da se nasilniku zabrani da sa njom ostvari kontakt na bilo koji način: telefonom, poštom, e-mailom i sl. (*no-contact provisions*). Takođe, nasilniku se naređuje da prestane da uznemirava i povređuje žrtvu (*cease abuse provisions*). Može se naložiti i plaćanje izdržavanja ili nastavak plaćanja rata kredita za za-

jedničku kuću (*support provisions*), naložiti isključiva upotreba (zajedničke) kuće ili automobila u korist žrtve (*exclusive use provisions*) ili plaćanje medicinskih usluga ili štete na imovini koju je prouzrokovao nasilnik (*restitution provisions*). Od nasilnika se naredbom može oduzeti i oružje (*relinquish firearms provisions*), može se naložiti pohađanje programa za nasilnike ili programa za odvikavanje od upotrebe alkohola, odnosno droga.

Sudovi vode računa i o bezbednosti dece u slučajevima kada odlučuju o zaštitnim merama zbog nasilja u porodici. Tako, nasilniku može biti naloženo i da ne prilazi deci, dečjem lekaru, licima koja se staraju o deci, školi i sl. Može se odrediti i privremeno starateljstvo nad detetom i naložiti nasilniku da doprinosi izdržavanju deteta. Žrtva može tražiti od suda i naredbu o nadziranom održavanju ličnih odnosa sa detetom ili posebno uređivanje ovih odnosa (*custody, visitation and child support provisions*)¹⁶.

Obavezno lišenje slobode nasilnika (mandatory arrest)

Studija *Minneapolis Domestic Violence Experiment*¹⁷ sprovedena u isto vreme kada je počeo da se primenjuje Duluth projekat, početkom osamdesetih, koja je istraživala efikasnost različitih policijskih pristupa nasilju u porodici, potvrdila je da je obavezno lišenje slobode najefikasniji način sprečavanja nasilja, jer zastrašuje nasilnika. Prema rezultatima studije, u više od polovine slučajeva nije došlo do ponavljanja nasilja u sledećih šest meseci. Slične rezultate je pokazalo i istraživanje Shermana i Berka: u 74% slučajeva nije došlo do ponavljanja nasilja, s tim što se naročito dobri rezultati zapažuju u onim situacijama gde je žrtva policiju percipirala kao veoma zainteresovanu za slučaj i pružanje pomoći¹⁸.

Do 2005. godine dvadesetri države su usvojile politiku obaveznog hapšenja nasilnika¹⁹, bez odluke suda, već samo po osnovu procene policijskog službenika o postojanju osnovane sumnje da se nasilje dogodilo (čak i kada nije nasilje “zatekao”), odnosno da se žrtva nalazi u opasnosti od ozbiljnog fi-

¹⁶ O merama zaštite više na: Domestic Violence Restraining Orders http://www.womenslaw.org/laws_state_type.php?id=10920&state_code=CA#content-7739;

Restraining orders, http://en.wikipedia.org/wiki/Restraining_order

¹⁷ Minneapolis Domestic Violence Experiment: http://en.wikipedia.org/wiki/Minneapolis_Domestic_Violence_Experiment#cite_ref-11 (11. 4. 2008.)

¹⁸ L. W. Sherman, R. A. Berk, “The specific deterrent effects of arrest for domestic assault”, *American Sociological Review*, no. 49, 1984.

¹⁹ Videti i: S. Milivojević, “Pritvor u slučajevima porodičnog nasilja i njegova implementacijau gradu Njujorku”, *Temida*, br. 3, 2002, str. 27 - 40.

zičkog povređivanja. Ipak, kritički osvrti na politiku obaveznog hapšenja nasilnika uspeli su da fokus policijske intervencije (a kasnije i “obaveznog” krivičnog gonjenja nasilnika) pomere na žrtvu i njeno osnaživanje. Naime, koncept osnaživanja (*empowerment*) žrtve zahteva pravljenje balansa između zahteva države da se oštro i beskompromisno suprotstavi nasilniku i poštovanja ličnosti žrtve i situacije u kojoj se nalazi i u kojoj treba da donese određene odluke.²⁰ Ono se ostvaruje i putem pružanja različitih saveta i vrsta pomoći, pa i od samog policijskog službenika koji mora svakom slučaju da posveti posebnu pažnju i da ga tretira kao jedinstven slučaj.

Na licu mesta, policija je dužna da obavesti žrtvu o njenim pravima u vezi sa zaštitinim merama, učešćem u krivičnom postupku, o skloništim za žrtve nasilja i drugim programima pomoći (ne samo usmeno, već i uručivanjem pismenog multilingvalnog obaveštenja), kao i da otprati žrtvu do lekara²¹. Policijski službenici koji intervišu u slučajevima nasilja u porodici su dobro edukovani za to i postupaju po ustanovljenim protokolima koji ne ostavljaju (mnogo) prostora za diskreciono postupanje. Tako se protokolom o postupanju utvrđuje da je policijski službenik dužan da utvrđuje ko je u konkretnom slučaju (ukoliko je bilo nasilja sa obe strane) “primarni” nasilnik, te da istog liši slobode. Ova se procena vrši na osnovu poređenja povreda, ozbiljnosti pretnji, istoriji nasilja u porodici, utvrđivanja da li je nasilje bilo reaktivno, defanzivno (sa strane žrtve), kao i kakva je opasnost od budućih napada²².

Politika neodustajanja od gonjenja (no-drop policy)

Paralelno sa pristupom koji favorizuje obavezno lišenje slobode, u tužilačkoj praksi se pojavljuje tzv. *no-drop* ili *evidence-based* pristup kao odgovor na veliki broj odustanaka od gonjenja zbog toga što žrtva ne želi gonjenje učinio, protivni se gonjenju, odnosno uskraćuje saradnju. Tužilaštvo ima oba-

---

²⁰ L. W. Sherman, J. D. Schmidt, D. P. Rogan, *Policing Domestic Violence: Experiments and Dilemmas*, Free Press, New York, 1992; L. G. Mills, “Mandatory Arrest and Prosecution Policies for Domestic Violence: A Critical Literature Review and the Case for More Research to Test Victim Empowerment Approaches”, *Criminal Justice and Behavior*, 1998, str. 306–318.

²¹ O regulisanju obaveznog lišenja slobode nasilnika u pojedinim državama i obavezama policijskih službenika na samoj intervenciji: StopVAW, “State and Federal Domestic Violence Laws in the United States”, http://www.stopvaw.org/State_and_Federal_Domestic_Violence_Laws_in_the_United_States.html

²² Multnomah County Oregon, “Mandatory Arrest and Prosecution”, http://www.co.multnomah.or.us/dchs/dv/dvman_mandarr.shtml

vezu da učini sve kako bi se krivično gonjenje sprovelo do kraja, bez obzira na to da li žrtva želi ili ne da sarađuje. Ono mora da se posveti prikupljanju drugih dokaza: snimaju se prijave učinjene telefonom, uzima se u obzir izjava data policajcu na licu mesta, koriste se fotografije povreda, materijalni dokazi pronađeni u kući, iskazi medicinskog osoblja ili drugih svedoka. Uspešnom krivičnom gonjenju i bez saradnje žrtve pomažu i izmene propisa o dozvoljenim dokazima. Tako se kao dokaz uzima i izjava žrtve data policijskom službeniku na licu mesta, odnosno neposredno posle događaja, bez obzira na to što je kontradiktorna izjavi koju žrtva daje kasnije, pred sudom. Smatra se da su takve izjave najverodostojnije, a nalaz i mišljenje veštaka o tome zašto žrtva menja iskaz takođe daje doprinos stabilnosti i uspehu optužbe za nasilje u porodici²³.

Uskraćivanje supružničke (svedočke) privilegije

Za efikasni krivični progon koristi se i uskraćivanje tzv. supružničke (svedočke) privilegije, odnosno postoji obaveza svedočenja kada se radi o supružniku koji svedoči u postupku protiv drugog supružnika koji je osumnjičen za krivično delo protiv osobe ili imovine drugog bračnog druga, ili deteta, roditelja, rođaka ili osobe sa kojom deli stan, bez obzira da li je izvršeno pre ili za vreme trajanja braka²⁴.

Veštačenje sindroma zlostavljane žene (battered woman syndrome)

U slučajevima krivičnog gonjenja za nasilje u porodici, od značaja je i veštačenje sindroma zlostavljane žene²⁵, uključujući prirodu i posledice koje fizičko, emotivno ili mentalno zlostavljanje ima na uverenja, percepcije ili ponašanje žrtve nasilja u porodici, osim kada se radi o svedočenju protiv okrivljene radi dokazivanja postojanja akta ili akata nasilja koji čine osnovu optu-

---

²³ K. Zoglin, "Korisne mere za krivično gonjenje slučajeva nasilja u porodici: neke ideje iz SAD", *Temida*, br. 2, 2003, str. 69.

²⁴ California Evidence Code, Section 970 – 973, <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=evid&group=00001-01000&file=970-973>

²⁵ L. Walker je skrenula pažnju na ovu vrstu poremećaja (upravo u jednom sudskom postupku gde je na strani okrivljenog bila žena koja je ubila dugogodišnjeg nasilnika). Inače, reč je o vrsti posttraumatskog stresnog poremećaja koji se razvija u situaciji dugotrajnog zlostavljanja i predstavlja objašnjenje zašto zlostavljana žena ne traži pomoć, ne napušta odnos u kome trpi nasilje, ali i zašto primenjuje (i letalno) nasilje prema nasilniku iako ne postoji neposredna opasnost u datom trenutku. L. Walker, *The Battered Woman*, Harper and Row, New York, 1979.

žnice²⁶. Ovaj dokaz se ne može koristiti kako bi se dokazala krivica okrivljenog. On se radije koristi kako bi se pokazala dinamika nasilja u porodici, kao i da bi se objasnilo zašto se žrtva ponaša na način na koji se ponašala. Ovakvo stručno mišljenje može da pojašni i zašto je žrtva promenila svoj iskaz, zašto minimalizuje nasilje koje je pretrpela, zašto nije zvala policiju i zašto nije htela da se slučaj nađe pred sudom. Izvođenje ovog dokaza se pozdravlja, jer se smatra da on i te kako oponira predrasudama o žrtvama nasilja u porodici i olakšava položaj tužioca²⁷.

Protokoli o postupanju u slučajevima nasilja u porodici

Specijalnost američkog odgovora na nasilje jesu i protokoli postupanja, koje donose ili ustanovljavaju između sebe vladine i nevladine organizacije. Razvijaju se protokoli sa listama dužnosti svake službe (policije, tužilaštva, socijalnih, zdravstvenih službi) kako bi sve delovale koordinisano, a poseban je akcenat na radu sa žrtvom, odnosno pristupu žrtvi, pitanjima koja joj se mogu postaviti i načinu na koji se postavljaju (primeru radi, insistira se na odvojenim razgovorima sa nasilnikom i žrtvom)²⁸. Posebno se ističe značaj protokola o postupanju policije u slučajevima nasilja u porodici s obzrom na to da je policijska intervencija obično ocenjivana kao najproblematičnija, ali često i najvažnija u krivičnopravnom odgovoru nasilje u porodici. Tako se u protokolima daju konkretna uputstva policajcima kako da postupaju (na primer, da moraju prenebretnuti verbalna uveravanja da se nasilje neće ponoviti, da nepostojanje vidljivih povreda ne znači odsustvo nasilja, koja pitanja se postavljaju kako bi se procenila opasnost, da se intervjui sa nasilnikom i žrtvom obavljaju odvojeno i slično).

Službe za pomoć/podršku svedocima

Veoma značajna je uloga službi za svedoke koji pomažu žrtvi nasilja, odnosno drugim svedocima (članovima porodice). One im pojašnjavaju proceduru, njihova prava i dužnosti i na taj način doprinose da žrtva/svedok istraje u postupku, ali i da se izbegne ili svede na najmanju meru neugoda zbog učešća u postupku i nepoznavanja pravila²⁹. Naravno, neop-

---

²⁶ California Evidence Code, Section 1107 a, <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=evid&group=00001-01000&file=970-973>

²⁷ K. Zoglin, op. cit., str. 69

²⁸ Detaljnije o protokolima na: <http://www.growing.com/nonviolent> (12. 3. 2008.)

²⁹ O službama koje pružaju pomoć žrtvama i svedocima, u: Victim/Witness Assistance in Criminal Proceedings, materijal sa istoimene konferencije koju su organizovali Ministarstvo pravde SAD i američka ambasada u Beogradu, Beograd, 14 -1 5- mart, 2005.

hodno je izbeći uticaj na svedoka u smislu preoblikovanja iskaza koji treba da da i to je i najvažnija kritika koja se upućuje lociranju ovakvih službi u prostorije tužilaštava.

Završni osvrt

Američki odgovor na nasilje u porodici karakteriše velika posvećenost problemu na svim nivoima društvene organizacije od federalnog do lokalnog, ujednačenost u stavu prema ovom problemu i načinima reagovanja na njega. Ono što je odlika američkog sistema (a nedostaje srpskom) jeste upravo postojanje sistema u čijim su okvirima dobro usaglašeni pojedini, različiti, i pravni i vanpravni, mehanizmi koji deluju povezano i skladno. Prisutna povezanost i razumevanje vladinog i nevladinog sektora, spremnost da se na nivou lokalne zajednice dobrom i koordinisanom akcijom svih službi pristupi svakom pojedinačnom slučaju nasilja u porodici, za svaku je pohvalu. Elastičnost sistema i raznolikost mera koje se primenjuju važna je karakteristika odgovora na nasilje u porodici.

Kontraverznim se mogu oceniti (a i sami američki autori to čine) mere krivičnogpravnog karaktera – obavezno hapšenje i obavezni krivični progon učinilaca nasilja u porodici kod kojih je naglašenija represija, rešenost da se nasilje ne toleriše, pa makar to bilo nekada i na štetu žrtve (prema njenom viđenju stvari). Ipak, ovakve mere su bile nužne kako bi se i sam represivni deo sistema zaštite od nasilja u porodici “prinudio” da na naslje u porodici reaguje adekvatnije, jer su predugo bili pristuni tolerancija i diskreciono postupanje u ovakvim slučajevima.

Sve izložene mere i logika kojom se rukovode mogu poslužiti kao korisne smernice za unapređenje aktuelnog odgovora na nasilje u porodici u Srbiji.

Sladjana Jovanovic, PhD.
Faculty of Law, University UNION

THE AMERICAN RESPONSE TO FAMILY VIOLOENCE

The author has analyzed features of the legal protection system against domestic and family violence in the USA, particularly those comparable to actual Serbian response. In the first place, there is terminological explanation related to domestic and family violence, as these are two notions equally translated into

Serbian language, thus creating certain difficulties in interpretation and practice. The most important legal and organizational solutions at the federal level in the field of prevention and suppression of the domestic violence have been presented. Among the measures on the state level as the most important have been selected following ones: concept of coordinated actions in the local community, protection orders, mandatory arrest and mandatory prosecution policy. Each measure is on the line of providing for efficiency in the protection of victims of domestic violence primarily, but also in the protection of the society itself. Appli-ance of some measures, especially of the concept of the coordinated action on the local level, urgent and efficient intervention emphasizing safety of the victim has been considered welcome to the Serbian system of protection against domestic violence.

Key words: domestic violence, Duluth model, protection orders, mandatory arrest, mandatory prosecution.

LITERATURA

- American Psychology Association. *Violence and the Family: Report of the American Psychological Association Presidential Task Force on Violence and the Family*, 1996.
- California Evidence Code, Section 970 – 973, <http://www.leginfo.ca.gov/cgi-bin/displaycode?section=evid&group=00001-01000&file=970-973>
- Domestic Abuse Intervention Project: Community-Based Intervention, <http://www.duluth-model.org/>
- Domestic Violence Restraining Orders http://www.womenslaw.org/laws_state_type.php?id=10920&state_code=CA#content-7739;
- Duluth Model: Criticism, http://en.wikipedia.org/wiki/Duluth_Model
- Finkelhor, D., Hotaling, G. T., Yllo, K., *Stopping Family Violence*, SAGE , Newbury Park, London, New Delhi, 1988.
- Milivojević, S. “Pritvor u slučajevima porodičnog nasilja i njegova implementacijau gradu Njujorku”, *Temida*, br. 3, 2002, str. 27 - 40.
- Mills, L. G. “Mandatory Arrest and Prosecution Policies for Domestic Violence: A Critical Literature Review and the Case for More Research to Test Victim Empowerment Approaches”, *Criminal Justice and Behavior*, 1998, str. 306 – 318.
- Minneapolis Domestic Violence Experiment, http://en.wikipedia.org/wiki/Minneapolis_Domestic_Violence_Experiment#cite_ref-11

- Mrvić-Petrović, N., Obradović, M., Novaković, N. "Alternativne krivične sankcije (studija o prihvatljivim modelima izvršenja)", u: *Alternative zatvorskim kaznama*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2005, str. 35 - 86.
- Multnomah County Oregon, "Mandatory Arrest and Prosecution", http://www.co.multnomah.or.us/dchs/dv/dvman_mandarr.shtml
- National Organization for Women – NOW, <http://www.now.org/organization/info.html>
- National Coalition against Domestic Violence, <http://www.ncadv.org/aboutus.php>
- Porodični zakon RS, "Službeni glasnik RS", br. 18/2005.
- Power and Control Wheel, <http://www.duluth.model.org/documents/PhyVio.pdf>
- Restraining orders, http://en.wikipedia.org/wiki/Restraining_order
- Sherman, L. W., Berk, R. A. "The specific deterrent effects of arrest for domestic assault", *American Sociological Review*, no. 49, 1984.
- Sherman, L. W., Schmidt, J. D, Rogan, D. P., Policing *Domestic Violence: Experiments and Dilemmas*, Free Press, New York, 1992.
- Stjepanović, S., "Mere zaštite protiv nasilja u porodici u slučaju kada je lice prema kome je izvršeno nasilje bračni ili vanbračni partner", Zbornik Pravnog fakulteta u Kragujevcu, 2006.
- United States Department of Justice, Office on Violence against Women, "About Domestic Violence", <http://www.ovw.usdoj.gov/domviolence.htm>
- Violent Crime Control and Law Enforcement Act, <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c103:H.R.3355.ENR>
- StopVAW, "State and Federal Domestic Violence Laws in the United States", http://www.stopvaw.org/State_and_Federal_Domestic_Violence_Laws_in_the_United_States.html
- Victim/Witness Assistance in Criminal Proceedings, materijal sa istoimene konferencije koju su organizovali Ministarstvo pravde SAD i američka ambasada u Beogradu, Beograd, 14 -1 5. mart, 2005.
- Walker, L., *The Battered Woman*, Harper and Row, New York, 1979.
- Zoglin, K. "Korisne mere za krivično gonjenje slučajeva nasilja u porodici: neke ideje iz SAD", *Temida*, br. 2, 2003, str. 67 – 71.